

УДК 338. 439. 63. 053. 3:338. 516. 22:338. 432(447)

Коровій В. В.,

кандидат економічних наук (СУРП ПрАТ “КМТ”)

УКРАЇНА В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ КРИЗИ

У статті досліджено основні тенденції на світовому та вітчизняному ринках продовольства протягом останніх десяти років. Проаналізовано причини та можливі наслідки світової продовольчої кризи та роль України в загальносвітових економічних процесах у контексті реалізації експортних можливостей вітчизняних сільгосптоваровиробників.

Ключові слова: біржові ціни, друга хвиля світової продовольчої кризи, динаміка цін, ФАО, товаровиробники, агропромисловий комплекс.

В данной работе исследованы основные тенденции на мировом и отечественном продовольственных рынках на протяжении последних десяти лет. Проанализированы причины и возможные последствия мирового продовольственного кризиса, а также роль Украины в мировых экономических процессах в контексте реализации экспортных возможностей отечественных производителей сельскохозяйственной продукции.

Ключевые слова: биржевые цены, вторая волна мирового продовольственного кризиса, динамика цен, ФАО, товаропроизводители, агропромышленный комплекс.

In his research the author examines the major trends within the global and domestic food markets during the last ten years. He analyzes the causes and consequences of world food crisis and Ukraine's role in global economic processes and exporting opportunities of domestic agricultural producers.

Keywords: stock prices, the second wave of global food crisis, the price dynamics, FAO, farmers, agricultural complex.

Постановка проблеми. Сьогодні, на фоні поступового зростання ділової активності в світі, фінансова та економічна криза відійшли на другий план. Світове співтовариство стурбоване іншим – другою хвилею продовольчої кризи. Споживання товарів збільшується, а їх виробництво зменшується. Як наслідок, ціни на світовому ринку продовольства підвищуються. Яка ж роль України в загальносвітових процесах, зумовлених новітніми викликами?

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі кризових явищ у світовій економіці та зокрема проблематиці продовольчої кризи, продовольчої безпеки та ефективності продовольчого сектору присвячено чима-

ло праць вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема необхідно відзначити дослідження Б. Данилишина, В. Бойка, В. Юрчишина, В. Андрійчука, П. Т. Саблука, Дж. Бейбу та інш. Проте факт глобального продовольчого дефіциту, посилення негативних тенденцій на світових ринках продовольства дає об'єктивне право вважати питання актуальним та таким, що потребує постійного аналізу та системних досліджень.

Мета і завдання дослідження. Завдання дослідження полягає в оцінці ймовірних наслідків світових фінансової і продовольчої криз для вітчизняного сільського господарства, аналізі кризових тенденцій на світових ринках продовольства з метою прогнозування основних ризиків та викликів в контексті зростаючого глобального продовольчого дефіциту.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні сільськогосподарський комплекс України та її регіонів розвивається під впливом нових зовнішніх та внутрішніх чинників, що виникли в результаті глобалізації економічного простору, вступу України до СОТ та формують конкурентоспроможність сільськогосподарського комплексу у контексті загроз світової фінансової та, зокрема, продовольчої кризи [1]. Це разом із об'єктивними загрозами несе певні переваги й розкриває можливості експорту продукції сільського господарства й отримання валютних коштів для інноваційного розвитку.

У процесі глобалізації економіка України стає відкритою і дедалі більше залежить від процесів, що відбуваються у світі. Прикладом цього є криза 2008 року, коли в Україні був один з найбільших у світі темпів падіння виробництва. Але дуже важливим є той факт, що тільки галузь сільського господарства не зазнала такого нищівного удару.

Скорочення обсягу сільськогосподарського виробництва в 2009 році майже на 20 відсотків до попереднього року не викликає занадто серйозного занепокоєння, адже кількісні показники виробництва сільськогосподарської продукції продовжують зростати темпами вищими за загальносвітові.

Рис. 1. Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва в Україні у 1999-2010 рр. [8]

Рис. 2. Індекс виробництва сільськогосподарської продукції в Україні до бази 1999-2001 рр. [8]

У грудні 2010 року ціни на продукти харчування на світовому ринку сягнули рекордних позначок. Ця тенденція зберігатиметься і надалі, що ставить перед Україною певні ризики та одночасно надає вітчизняному агросектору шанс зміцнити власні позиції. Зростання цін виробників на зовнішньому і внутрішньому ринках продовольства сприяє розвитку аграрного сектору, але водночас перетворює його в лідера інфляційного процесу на споживчих ринках [2]. Україна – аграрна країна, яка активно присутня на світовому продовольчому ринку, а тому за ефективної внутрішньої політики є певна можливість отримати позитиви від зростання цін у світі.

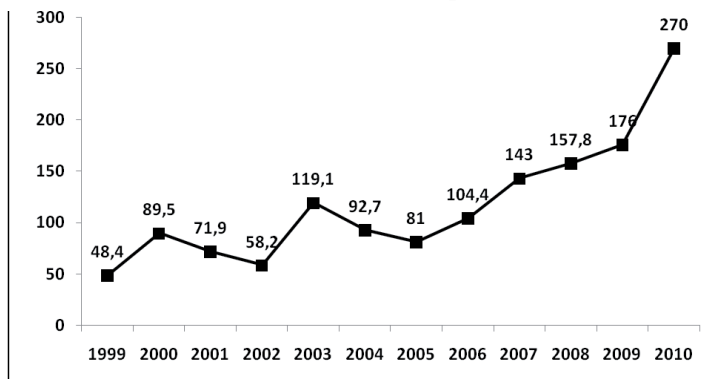
Аналіз ситуації на світовому ринку свідчить про підвищення попиту на продовольче й фуражне зерно, м'ясо і молоко, цукор, а тому і надалі зростатимуть ціни на продукцію сільського господарства та продовольство. Глобальне здорожчання харчів пояснюється трьома чинниками. По-перше, зростанням споживання і, відповідно, попиту на продовольство, а також зміною структури споживання частини населення Індії та Китаю. По-друге, збільшенням виробництва біопалива, що перерозподіляє на його користь сільськогосподарські ресурси у світі, і по-третє – кліматичними змінами, неврожаями, а також загальним скороченням посівних площ [3].

Сьогодні ціни на пшеницю на світових торговельних майданчиках продовжують зростати і за прогнозами в 2011 році мають всі шанси якщо не перевищити рекорд 2008 року, то щонайменше наблизитись до того рівня. Це викликано, в першу чергу, серією неврожаїв, зумовлених поганою погодою в Австралії та Аргентині. Ситуація ускладнилася також тим, що провідні виробники на зразок Росії та України ввели обмеження на експорт зерна.

Рис. 3. Динаміка максимальних біржових цін (CME Group) на пшеницю за 1999-2010 рр., дол./тонна [5]

На фоні синусоїдних коливань світових цін на зернову групу протягом 2006-2010 років, ціни вітчизняних виробників зростали поступово, а стрімке підвищення відбулось лише в 2010 році.

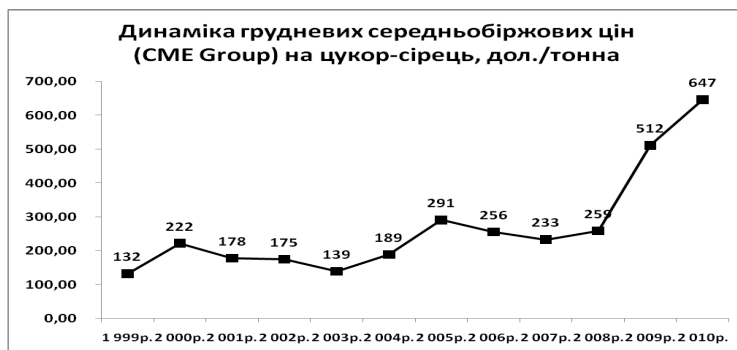

Рис. 4. Динаміка цін на пшеницю українських сільгоспвиробників, дол./тонна [4]

З одного боку, підвищення світових цін на зернову групу, здавалося б, мало б дати певний фінансовий аванс українським виробникам, але з іншого боку, держава, намагаючись стримати зростання споживчих цін шляхом введення в жовтні 2010 року експортного квотування на зерно, зменшує прибутки сільгосптоваровиробників, приблизно на третину перерозподіляючи їх частково на користь споживачів, частково на користь компаній, що отримують квоту на експорт зернових.

Аналогічно, світовий ринок цукру-сирцю після відносно спокійних

1982-2004 рр. в останні роки, і особливо в грудні 2010 року та січні 2011 року демонструє неймовірне зростання ціни – котирування стали реагувати навіть на незначні “рухи” світової економіки. Так, з травня 2005 р. до лютого 2006 р. ринок цукру виріс в ~ 2. 4 рази. А в 2010 р. світові ціни вже двічі намагалися побити рівень 30-річної давності [6].

Рис. 5. Динаміка грудневих середньобіржових цін (CME Group) на цукор-сірець за 1999-2010 рр., дол./тонна [5]

За офіційними даними лютневі ф'ючерси на цукор-сірець на Чикагській товарній біржі (CME Group) сягнули, станом на 21. 01. 2011 р., 768 доларів за тону [5].

Зростанню цін сприяють останні переоцінки світового балансу цукру в сезоні 2010/11 р.: так, агентство “Kingsman SA” збільшило дефіцит до 0.37 млн. тонн в порівнянні в профіцитом у 3. 52 млн. т за попередньою оцінкою, а банк ABN AMRO збільшив дефіцит до 2.99 млн. тонн в порівнянні в профіцитом у 1.2 млн. т за попередньою оцінкою. Таким чином, сезон 2010/11 р. очікується третім поспіль дефіцитним роком, і світові запаси цукру продовжують залишатися на мінімальному за два десятиліття рівні [7].

Варто зазначити, що ще в серпні 2010 року ФАО (сільськогосподарська організація ООН) прогнозувала профіцитний рік щодо світового балансу цукру:

Таблиця 1
Світовий баланс цукру за 2008-2011 рр. [4]

Світовий баланс цукру (млн. тонн)				
Маркетинговий рік	Залишок на початок періоду	Виробництво	Споживання	Залишок на кінець періоду
2008/09	39,330	143,932	153,723	27,946
2009/10	27,946	153,459	154,861	26,146
2010/11	26,146	161,899	158,923	26,457

На фоні загальносвітових тенденцій викликає оптимізм той факт, що виробники в Україні, завдяки сприятливим кліматичним та погоднім умовам, збільшать у 2010-2011 маркетинговому році (за прогнозними даними) виробництво цукру до 2 млн. 100 тис. тонн [7], що дозволить, за умови виваженої державної політики, на фоні стрімкого зростання світових цін на цукор, закумуляувати значний фінансовий ресурс на майбутній період.

Рис. 6. Виробництво цукру в Україні за 2000-2010 рр. [7, 8]

Аналізуючи тенденції на світовому ринку продовольства необхідно зазначити, що основні тренди кількісної та цінової кон'юнктури, що притаманні останні роки зерновій та цукровій групам аналогічні тим, що характеризують ринок м'ясо-молочної продукції. В зв'язку із збільшенням кількості населення та різкий зліт цін на фуражну пшеницю за останні роки м'ясна продукція подорожчала практично на 20-30%. Це рекорд за останні 20 років.

Рис. 7. Динаміка цін на яловичину виробництва США на Нью-Йоркській товарній біржі (CME Group) за 1999-2010 рр., дол./тонна [5]

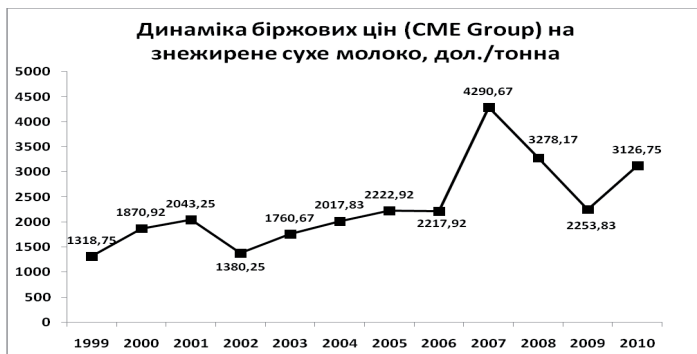
Україна не є винятком щодо загальносвітової динаміки цінових змін. В останні роки ціни виробників червоного м'яса збільшилися майже в 2,5 раза: з 9,7 грн./кг (яловичина і телятина морожена) у 2004 році до 23 грн./кг в 2010 році [8]. Цікаво зазначити, що статистичні дані щодо цін національних виробників по окремих харчових групах, відображені в статистичних звітах ФАО, показують дещо більшу ціну продукції виробників української яловичини, але чітко віддзеркалюють тенденцію щодо її зростання як в основних країнах-експортерах, так і в Україні:

Таблиця 2
Динаміка цін виробників яловичини в світі за 1999-2008 рр. [4]

Країна/рік	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Аргентина	1689.8	1847.9	1630.8	1055.7	1395.2	1392.0	1620.4	1600.9	1735.6	1956.4
Австралія	1323.3	1343.9	1445.6	1760.9	1827.0	2262.0	2620.0	2620.2	2818.4	2646.4
Франція	3384.0	2933.8	2551.2	2716.0	3399.6	4003.2	4163.3	4477.4	4744.7	5200.3
Німеччина	2350.1	2098.7	1549.6	1856.9	2671.5	3098.9	3499.3	3714.5	4407.0	4783.4
Росія	1267.6	1266.1	1711.0	1628.8	1630.6	2129.5	2730.3	3243.7	3486.4	4161.4
Україна	614.7	645.4	1125.6	928.7	869.7	1389.0	1947.2	1776.8	1965.1	3029.6
США	2684.6	2900.0	3019.2	2823.1	3378.8	3638.5	3803.8	3696.2	3811.5	3910.7

Але зважаючи на те, що Україна імпортує майже третину обсягу м'ясної продукції, що споживається, враховуючи поступове зменшення поголів'я ВРХ та збільшення експортного потоку м'яса з Аргентини та Бразилії на світові торговельні площадки та зокрема в Україну, зумовлений в першу чергу значним подорожчанням фуражного зерна, можна об'єктивно прогнозувати, що вартість продукції українських виробників м'яса в 2011 буде зростати.

Аналогічно, світовий ринок сухого молока, одного з основних продовольчих товарів, демонструє зростаючу споживчу та цінову динаміку. Своєю чергою, Україна входить до числа небагатьох найбільших світових виробників і експортерів сухого молока. Навіть у несприятливі посткризові роки Україна входить до десятки провідних світових експортерів сухого знежиреного та цільного молока.

Рис. 8. Динаміка біржових цін (CME Group) на знежирене сухе молоко за 1999-2010 рр., дол./тонна [5]

Беручи до уваги останні коливання світових цін на цю товарну групу, можна прогнозувати, що це дозволить українським товаровиробникам скористатись сприятливою ціновою кон'юнктурою в контексті реалізації експортного потенціалу та входження на нові ринки збуту.

Висновки. З огляду на викладений секторальний аналіз, можливо чітко зробити узагальнений висновок – світовий ринок продовольства знаходиться на другій за останні роки хвилі цінового зростання. Це дає підстави до припущення, що подальше зростання світової економіки значною мірою буде залежати від загального тренду на ринках сільськогосподарської продукції. По суті, мова йде про зародження нової моделі економічного розвитку на найближчу перспективу.

Цілком очевидним є той факт, що з огляду на свій природний ресурсний потенціал та поступове формування протягом останніх років сучасних методів організації аграрного бізнесу на рівні корпоративного управління, аграрний сектор економіки України отримав стійкі мотиви до економічного зростання. Але вкотре постає логічне запитання: наскільки система державних регуляцій буде адекватно відображати об'єктивність ходу розвитку економічних процесів.

Література:

1. Хвесик М. А., Лисецький А. С. Сільськогосподарський комплекс Украї-

ни: соціально-економічні пріоритети розвитку: Монографія. – К. : РВПС України НАН України, 2009. – 216 с.

2. Чорна Н. П. Розвиток аграрного бізнесу в Україні в контексті впливу світової фінансово-економічної кризи // Науковий економічний журнал. – 2009. – № 11. – С. 45.

3. Сайт аналітичного агентства “АПК – Інформ” // www.apk-inform.com.

4. Офіційний сайт Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН // www.fao.org.

5. Офіційний сайт Чиказької товарної біржі // www.cmegroup.com.

6. Офіційний сайт Міжнародної організації з цукру // www.isosugar.org.

7. Офіційний сайт Національної асоціації цукровиків України “Укрцукор” // www.sugaua.com.

8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України // www.ukrstat.gov.ua.